

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Suomen Kansanopistoyhdistys pitää myönteisenä, että koulutuspoliittinen selonteko laaditaan oppimisen, sivistyksen, osaamisen, koulutuksen ja tutkimuksen tavoitteiden ja yhteisten päämäärien asettamiseksi. Lausunnolla olevan luonnoksen koulutuspoliittiseksi selonteoksi lähtökohtia koskevassa kuvauksessa puhutaan sivistyksestä. Visiossa kohti 2040 -lukua jäsenetään monipuolisesti hyvinvointia, oppimista ja yhteiskunnan uudistumista. Siinä esitetty tavoitetila on monilta osin kannatettava ja toivottava. Esityksen koko muu rakenne on kuitenkin jäsenetty tasolta toiselle etenevän koulutusjärjestelmäkuvauksen pohjalta erillisiksi kokonaisuuksiksi. Suomalaisen koulutusjärjestelmän kehittäminen nähdään selonteossa edelleen toisistaan irrallisina kokonaisuuksina, erillisinä silloina.

Kansanopistoyhdistys katsoo, että suomalaista sivistystä tulisi edistää kokonaisvaltaisesti, koko elämän jatkumona, jossa erilaiset opinnot nähdään osana yksilöiden ja yhteisöjen sivistymistä. Kansanopistoyhdistys ehdottaa, että tähdättäessä 2040-luvulle selonteossa perustaidot, sivistys, ammatillinen osaaminen, korkeakoulutus, tutkimus ja kehittäminen nivoutuisivat yhtenäisemmäksi kokonaisuudeksi. Kansanopistoyhdistys kysyy, että onko todellakin niin, että vuonna 2040 vapaa sivistystyö on erillinen saareke muun koulutuksen ulkopuolella?

Selonteon luonnoksessa todetaan, että sivistyspalveluiden tulevaisuuden näkökulmasta olennaisinta on löytää sellaiset rakenteet, jotka mahdollistavat korkeatasoisen koulutuksen saatavuuden ja kiinnittyvät kunkin koulutusasteen ja sektorin perustavoitteisiin. Selonteossa kiinnitetään muutoinkin huomiota siihen, että koulutuspalveluiden tuottamisen perustana pitää olla riittävän suuret rakenteet. Suomen Kansanopistoyhdistys katsoo, että rakenteiden ja koulutussektorikohtaisuuden sijasta pääpaino pitäisi olla oppimisen, sivistyksen, aktiivisen kansalaisuuden tukemisessa. Suomalaisen koulutuksen, sivistyksen ja oppimisen ongelmat eivät ratkea järjestelemällä rakenteita suuriksi kokonaisuuksiksi.

Selonteossa kuvataan monia suomalaisen koulutuksen kipukohtia: eriarvoistumiskehitys, heikkenevät oppimistulokset, koulutuksen saavutettavuus. Kansanopistoyhdistys katsoo, että näitä laajoja ilmiötä ei voida tehokkaasti ratkoa koulutusmuotoikohtaisilla toimenpiteillä, vaan tarvitaan aiempaa enemmän oppimista monipuolisesti tukevaa yhteiskehittämistä. Suomen Kansanopistoyhdistyksen mielestä kansanopistot tulisi nähdä vahvemmin osana suomalaisen sivistyksen rakentamista. Kansanopistojen tarjoamat mahdollisuudet ja kehityspotentiaali jäävät selonteon luonnoksessa vähälle huomiolle. Vapaata sivistystyötä tarkastellaan omassa luvussaan suppeasti ja erillisenä muusta koulutusjärjestelmässä. Selontekoluonnoksen koulutusjärjestelmäkaaviossa valmentavia koulutuksia toteuttavat lukiot ja ammatilliset koulutukset, vaikka näitä koulutuksia järjestetään myös kansanopistoissa. Kansanopistot oppilaitoksina tulisi mainita koulutusjärjestelmäkaaviossa (s.9) valmistavat koulutukset kohdassa lukioiden yhteydessä.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Visiossa/tavoitetilassa selonteossa on tulevaisuuteen suuntautuvia linjauksia. Kansanopistoyhdistys pitää hyvänä esitettyjä tavoitteita, jotka painottavat oikeutta oppia, tukea ja ohjausta ja lainsäädännön arvopohjan yhdenvertaista toteutumista. Niin ikään hyvää on pyrkimys koulutusjärjestelmän raja-aitojen purkamiseen, koulutuksen saavutettavuuteen sekä yhdenvertaisuuteen.

Visiossa tulisi huomioida myös jokaisen mahdollisuus kasvaa omaan potentiaaliinsa ja sivistyä sekä yleissivistys merkittävänä yhteiskunnallisena pääomana. Osaamisen ennakointifoorumin Osaaminen 2035-raportissa (OPH 2019:3) nimetään keskeisiksi geneerisiksi osaamisiksi kestävä kehityksen periaatteiden tuntemus, vuorovaikutus ja viestintätaidot, ongelman-ratkaisutaidot, luovuus, oppimiskyky ja monikulttuurisuustaidot. Kokonaisuuksien hallinta, itseohjautuvuus ja eettisyys, sekä tiedon hallinta- ja analysointitaidot kuuluivat myös keskeisiin tulevaisuuden osaamisiin. Geneeriset taidot luovat perustaa yhteisyydelle, yhdenvertaisuudelle ja muiden taitojen kehittämiseksi. Visiossa ei ole mainintaa lukuun ottamatta käsitelty kestävä kehityksen kasvatusta tai oppimista.

Visiossa asetettuja tavoitteita on vaikea yhdistää selonteon toimenpide-esitykseen, jotka on jäsenetty sektorikohtaisesti.

Luvun 3 alussa kiinnitetään huomiota oppilaitosten ja koulutuksen järjestäjien tosiasiallisiin mahdollisuuksiin tehdä yhteistyötä. Kansanopistoyhdistys pitää tärkeänä, että toimenpiteissä ja selonteolle laadittavassa toimeenpanosuunnitelmassa käsitellään erityisesti oppilaitosyhteistyön parempaa mahdollistamista lainsäädännön ja ohjauksen keinoin. Kansanopistoyhdistys kannattaa linjausta siitä, että yhteiskuntana Suomi sitoutuu investoimaan koulutukseen.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Luvussa kiinnitetään huomiota lasten ja nuorten oppimistulosten sekä oppimisasenteiden heikkenemiseen. Peruskoulu ei kykene enää tasaamaan eroja sivistyksen perustuksissa. Vapaan sivistystyön oppilaitokset, kansanopistot, voivat tukea koulutustason nostamisessa kansallisia tavoitteita. Selonteossa ei ole nostettu oppivelvollisuuden laajentamista juurikaan esille.

Kansanopistoyhdistys esittää, että lukuun 3.1. lisätään toimenpiteeksi: Kansanopistojen tarjoamana vapaan sivistystyön koulutus oppivelvollisille tukee koulutustason nostamista, nuorten osallisuutta ja

yhdenvertaisia mahdollisuuksia edetä opintopolulla. Kansanopistot kehittävät oppivelvollisille suunnattua vapaan sivistystyön koulutusta siten, että se tukee nivelvaiheessa olevien nuorten koulutuspolkua. Ne osaltaan huolehtivat siitä, että jokaiselle nuorelle löydetään sopiva polku ja mahdollisuudet oppimiselle. Kansanopistojen koulutuksen avulla voidaan vastata erilaista oppimisympäristöä tarvitsevien nuorten tarpeisiin ja tukea tehokkaasti tulevaisuuden suunnittelutaitoja ja elämän hallintaosaamista. Koulutuksen vaikuttavuutta nuorten ikäluokan kouluttautumiseen seurataan ja huolehditaan, että sille varatut resurssit ovat riittävät.

Luvussa kiinnitetään huomiota maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten heikentyneisiin oppimisen edellytyksiin. Kansanopistoyhdistys haluaa kiinnittää huomiota siihen, että lasten ja nuorten oppimisedellytyksiin vaikuttavat laajasti vanhempien oppimismahdollisuudet ja koulutus. Aikuisten perusopetukseen ei ole otettu lainkaan kantaa perusopetusta koskevassa luvussa. Kansanopistoyhdistys esittää, että toimenpiteeksi lisätään: Aikuisten perusopetuksen riittävydestä huolehditaan ja maahanmuuttajavanhemmille tarjotaan riittävästi oppimisen mahdollisuuksia vapaan sivistystyön oppilaitoksissa, jotta perheissä oppimisen edellytyksiä ja opiskelumotivaatiota voidaan tukea laaja-alaisesti.

Kansanopistoyhdistys kannattaa esitettyjä toimenpiteitä suomi/ruotsi toisena kielenä opetuksen uudistamista lukutaitoa tukevien oppimista edistäviä toimia.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Luvussa todetaan tavoitetilana teknologian käytön lisääminen ja toisaalta samalla halutaan vahvistaa yhteisöllisyyttä. Riittävän opetuksen ja ohjauksen turvaamiseksi toimenpiteissä ehdotetaan henkilökohtaistamisen kehittämistä ja positiivisen diskriminaation malleja.

Kansanopistoyhdistys pitää erittäin tärkeänä, että ammatillisen koulutuksen laadusta, vetovoimaisuudesta nuorten keskuudessa ja yhdenvertaisista opiskelumahdollisuuksista huolehditaan siten, että opiskelijat saavat riittävästi tarvitsemaansa opetusta ja ohjausta. Nuorten kiinnittymisestä opintoihin tulee huolehtia ohjauksen ja opetuksen keinoin. Nuoret tarvitsevat aikuisten läsnäoloa ja tukea. Sitä ei voida korvata teknologialla tai henkilökohtaistamisen malleilla. Kansanopistoyhdistys esittää toimenpidetkokonaisuuden selkeyttämistä siten, että nuorten tarve tulla kohdatuksi nostetaan keskiöön.

Toimenpiteenä esitetään, että maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden perustaitojen kehittämistä ammatillisessa koulutuksessa lisätään. Kansanopistoilla on laajaa osaamista maahanmuuttajataustaisten koulutuksen kehittämisessä ja oppimisen tuesta. Myös ammatillisen koulutuksen kehittämisessä voitaisiin hyödyntää tätä osaamista.

Kansanopistoyhdistys esittää, että sivulla 25 oleva toimenpide muutetaan seuraavaksi: Lisätään maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden perustaitojen ja kielitaidon vahvistamisen tukea ammatillisessa koulutuksessa oppilaitosyhteistyöllä, informaatio-ohjauksella ja rahoitusta kehittämällä.

Sivulla 25 toimenpiteenä linjataan, että kaikille toisen asteen opiskelijoille turvataan heidän tarpeisiinsa vastaavat opiskeluhuollon palvelut. Tämä toimenpide tulee ulottaa myös kansanopistojen vapaan sivistystyö pitkäkestoisiiin koulutuksiin. Nuorilla ja nuorilla aikuisilla tulee olla kaikissa koulutusmuodoissa yhdenvertaiset mahdollisuudet opiskeluhuoltoon.

Sivulla 27 todetaan, että yhteistyötä lisätään toisen asteen koulutuksen, perusopetuksen ja korkeakoulutuksen välillä. Tähän tulee lisätä vapaan sivistystyön oppilaitokset.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Luvussa asetetaan tavoitteita korkeakoulutuksen saavutettavuuden, tutkintojen määrän ja valintojen kehittämiseksi. Avoimen yliopiston ja korkeakoulun opintojen rooli ja niiden merkitys valintoja kehitettäessä on mainittu tavoitteen asetannassa, mutta siihen ei esitetä toimenpiteitä. Kansanopisto-opinnot ohjaavat onnistuneesti jatko-opintoihin, nopeuttavat valmistumista ja vähentävät opintojen keskeyttämisiä. Kansanopistot tarjoavat tehokkaita väyläopintoja ja tukevat opiskeluvalmiuksien kehittymistä. Kansanopistoilla on mahdollisuus tarjota opiskelijoille yksilöllistettyä tukea ja toisaalta oppimisympäristössä mahdollistuu yhteisöllisyys, joka voi on tärkeää opintojen etenemiselle.

Kansanopistoyhdistys esittää, että toimenpiteeksi lisätään: Joustava pääsy korkeakouluopintoihin pitää turvata, kun korkeakoulujen valintoja kehitetään. Korkeakoulutuksen saavutettavuuden lisäämisessä vahvistetaan vapaan sivistystyön, kansanopistojen, roolia korkeakoulujen yhteistyökumppaneina. Avoimen korkeakoulun väylästä tehdään riittävän laaja ja volyymiltään uskottavasti toteutuva. Vapaan sivistystyön oppilaitoksina kansanopistot voivat huolehtia nykyistä laajemmin, että akateemisia opintoja on kaikkien saatavilla, taloudellisesta asemasta ja kotipaikasta riippumatta.

Kansanopistoyhdistys kannattaa Toinen reitti yliopistoon hankkeen lausunnossa esitettyä toimenpide-esitystä: Yliopistot kehittävät avoimen väylästä uskottavaa opiskelijavalintatapaa muiden valintatapojen rinnalle varmistamalla, että avoimen väyliä ja aloituspaikkoja tutkinto-ohjelmiin on riittävästi ja että väyläopintojen sisältö ja laajuus on perusteltu hakijan näkökulmasta.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön osalta tavoitteeksi asetetaan, että vapaan sivistystyön valtakunnallista verkostoa hyödynnetään paremmin koulutuksellisen tasa-arvon ja koulutuksen saavutettavuuden edistämiseksi. Kansanopistoyhdistys pitää tätä hyvänä tavoitteena. Vapaata sivistystyötä koskevassa tekstissä Kansanopistoyhdistys pitää hyvänä myös rahoituksen pitkäjänteistä kehittämistä ja ennakoitavuutta. Kuvauksessa on kiinnitetty huomiota myös ongelmakohtiin vapaan sivistystyön nykyisessä rahoituksessa. Kuvauksessa on kuitenkin varsin vähäisesti pidemmälle tulevaisuuteen tähtäviä tavoitteita tai toimenpiteitä. Tekstiä todetaan täydennettävän.

Kansanopistoyhdistyksen mielestä tavoitteeksi tulisi asettaa, että vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on tunnustettu asema suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Vapaan sivistystyön oppilaitokset vahvistavat ihmisten edellytyksiä osallistua yhteiskuntaan ja työelämään. Sivistyspedagoginen ote koulutuksen toteuttamisessa on kansanopistojen erityisyyttä. Kansanopistot ovat oppilaitosmuoto,

joka voi joustavasti hoitaa erilaisia sivistystehtäviä ihmisen elämän eri vaiheissa. Vapaan sivistystyön eri oppilaitosmuotojen vahvuudet tulisi tuoda selonteossa paremmin esille.

Kansanopistot voivat tukea koulutustason nostamisessa kansallisia tavoitteita sekä siirryttäessä perusasteelta toiselle asteelle että toiselta asteelta korkeakoulutukseen. Kansanopisto-opinnot kehittävät opiskelunvalmiuksia ja nopeuttavat jatko-opintoja. Kansanopistot ovat hoitaneet yhteiskunnallisesti tärkeitä ja ajankohtaisia sivistystarpeita, kuten sosiaalista vahvistumista tukevat opinnot, työttömien oppimisvalmiuksia parantavat opinnot, perustaitojen oppiminen, vähemmistö- ja maahanmuuttajakoulutus sekä vammaisten koulutus. Ne huolehtivat osaltaan siitä, että kaikki saadaan koulutuksen pariin. Vapaan sivistystyön tehtäviä yhteiskunnan eheyden, koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämässä.

Kansanopistoyhdistys esittää, että toimenpiteisiin lisätään selonteon luonnokseen kirjattujen lisäksi seuraavat:

- Kehitetään vapaan sivistystyön rahoitusta siten, että oppilaitokset voivat toteuttaa omaehtoista koulutusta ja vastata joustavasti yhteiskunnallisesti tärkeisiin sivistystehtäviin. Kansanopistojen erityisyys perustuu yhteisöllisyyteen, sisäoppilaitosmuotoisuuteen ja monipuoliseen oppimisympäristöön. Määräaikaisella kehittämisohjelmalla varmistetaan opistojen kyky investoida oppimisympäristöihin, opistokampuksiin, digiympäristöön sekä henkilöstöön siten, että kansanopistot voivat toimia ympäristönsä kehittämisorganisaatioina myös tulevaisuudessa.

- Kansanopistot kehittävät oppivelvollisille suunnattua vapaan sivistystyön koulutusta siten, että se tukee nivelvaiheessa olevien nuorten koulutuspolkua. Ne osaltaan huolehtivat siitä, että jokaiselle nuorelle löydetään mahdollisuudet oppimiselle. Koulutukselle varmistetaan riittävä volyyymi ja rahoitus.

- Tehostetaan ohjausta ja tukea koulutuksellisissa nivelvaiheissa ja elämän siirtymävaiheissa vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintana. Hakevaa toimintaa ja kokonaisvaltaista ohjausta kehitetään. Alueellisten kokeilujen toteuttamista tuetaan jatkuvan oppimisen uudistuksessa ja selvitetään toiminnalle hyviä vakiintuvia käytänteitä ja resursseja.

Korkeakoulutuksen saavutettavuuden lisäämisessä vahvistetaan vapaan sivistystyön, kansanopistojen, roolia korkeakoulujen yhteistyökumppaneina. Vapaan sivistystyön oppilaitoksina kansanopistot voivat huolehtia nykyistä laajemmin, että akateemisia opintoja on kaikkien saatavilla, taloudellisesta asemasta ja kotipaikasta riippumatta.

- Vahvistetaan vapaan sivistystyön oppilaitosten roolia kotoutumisen edistämässä. Huolehditaan, että vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on riittävät resurssit kotoutumista tukevan koulutuksen järjestämiseen vapaana sivistystyönä. Kielen oppiminen, yhteiskuntaan orientoiva ja työllistymiseen tähtäävä koulutus mahdollistetaan myös kotoutumisajan päätyttyä ja niille, jotka eivät ole eri syistä voineet osallistua riittävästi koulutukseen työllistyäkseen tai kotoutuakseen kokonaisvaltaisesti.

- Kansanopistoissa on rakennettu koulutuksia, joissa lähtökohtana ovat opiskelijan yksilölliset osaamistarpeet ja elämänsuunnitelma. Koulutuksissa esimerkiksi jalkaudutaan lähelle opiskelijaa tai hänen elämässään tai tulevaisuuden suunnitelmassaan tärkeään ympäristöön (työpaikat, järjestöt, muut ympäristöt). Näitä yksilöllisiä elämäntilanteita tukevia koulutusmalleja kehitetään lisää.

- Kehitetään osana jatkuvan oppimisen uudistusta työelämän tarpeisiin soveltuvia opintokokonaisuuksia. Koulutusten avulla vastataan uudella tavalla työelämän nopeasti muuttuviin osaamistarpeisiin. Opintokokonaisuuksilla palvellaan alanvaihtajia tai niitä, jotka tarvitsevat tukea työssä jaksamiseen.

- Huolehditaan omaehtoisia opintoja opiskelevien toimeentulosta, jotta he voivat täysimääräisesti hyötyä opinnoista ja saavat valmiuksia siirtyä työelämään.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

-

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

-

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Sivulla 53 todetaan, että varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, toisen asteen koulutuksen sekä korkeakoulutuksen toimenpiteillä parannetaan oppimismahdollisuuksia. Luvusta on täysin unohdettu vapaan sivistystyön oppilaitokset. Kansanopistot järjestävät laajasti koulutusta maahanmuuttajille ja tulokset ovat hyviä. Koulutuksissa keskitytään kotoutumissuunnitelman mukaisiin luku- ja kirjoitustaidon sekä suomen tai ruotsin kielen opintoihin. Opinnot vahvistavat myös opiskelijoiden yhteiskunta- ja työelämätaitoja tukien näin työllistymistä.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

-

Pantsar Tytti
Suomen Kansanopistoyhdistys-Finlands Folkhögskolförening ry